

Наталія Терес (м. Київ)

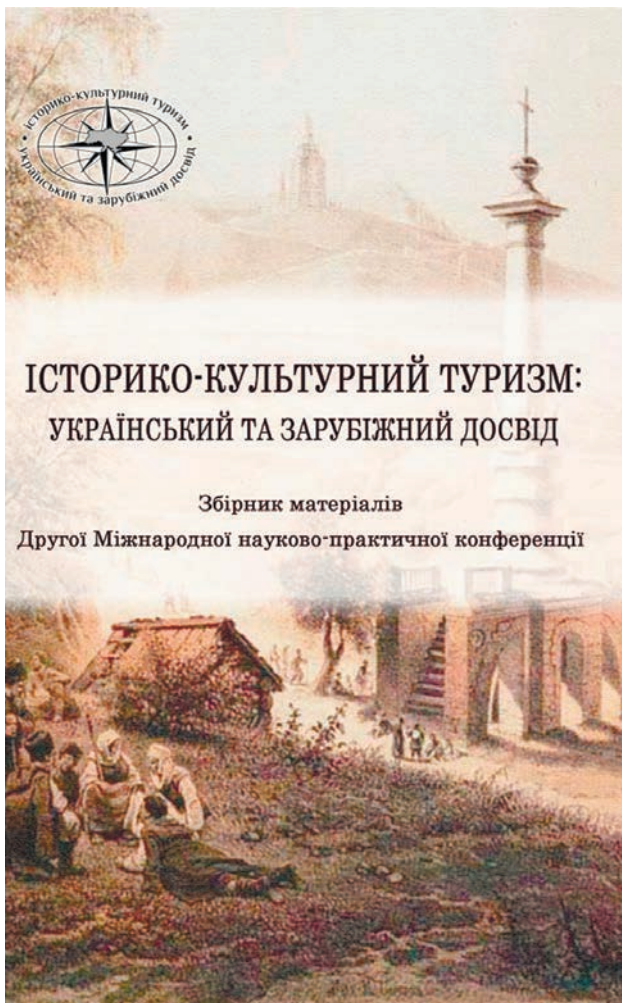
кандидат історичних наук,
доцент Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
E-mail: nvteres@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2801-3594>

Олександр Гончаров (м. Київ)

кандидат історичних наук,
доцент Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
E-mail: olexandr.goncharov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5504-9889>

Друга міжнародна науково-практична конференція «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід»

11 лютого 2022 р. на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка у співпраці з історичним факультетом Софійського університету «Св. Климент Охридський» та Київською міською організацією Національної спілки краєзнавців України відбулася Друга міжнародна науково-практична конференція «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід».

Так сталося, що конференція відбулася в умовах безпрецедентного падіння туристичної індустрії через пандемію COVID-19 та банкрутства багатьох туроператорів і турагенцій. Це викликало ланцюгову реакцію та вплинуло на дотичні сфери діяльності, зокрема й підготовку кадрів для туристичної галузі у закладах вищої освіти. Але головним фактором під час підготовки та проведення конференції було відчуття військової загрози, тривожна напруга та хвилювання, яке переживали всі учасники конференції. Оскільки це наукове зібрання було одним із останніх напередодні вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року, то виступи, доповіді та згодом надруковані наукові матеріали стали важливим джерелом для майбутнього осмислення досягнень історико-культурної складової туризмознавства, особливостей використання об'єктів історико-культурної матеріальної та духовної спадщини в практиці туристично-екскурсійної діяльності, участі музейних, бібліотечних установ та краєзнавчих осередків НСКУ у розвитку туризму і популяризації історії та культури рідного краю. В мирному житті лишився як досвід здійсненого в сфері історико-культурного туризму, так і плани на майбутнє. На зміну прийшла жорстока військова реальність зруйнованих російськими загарбниками історичних міст і сіл України,

масової загибелі людей, викрадення та знищення історико-культурних пам'яток, музеїв, бібліотек, осередків культури. Це вже інший період життя, інша історія, з місцями пам'яті та новими містами-героями України: Буча, Волноваха, Гостомель, Ірпінь, Маріуполь, Миколаїв, Охтирка, Харків, Херсон, Чернігів.

У зв'язку з обставинами воєнного життя, збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід» вийшов друком лише у листопаді 2022 року¹. У збірнику представлено 73 наукові статті учасників конференції.

Проведення міжнародної конференції з питань історико-культурного туризму пов'язано зі світовою тенденцією збільшення історико-культурного складника у туристичній діяльності, зростання суспільного інтересу до історії, етнографії, археології, матеріальної та нематеріальної спадщини. До пандемії COVID-19 історико-культурний компонент був обов'язковим та популярним у впровадженні всіх видів туризму. Без сумніву, ця тенденція збережеться й після відновлення цієї галузі.

До складу організаційного комітету конференції увійшли відомі українські та болгарські науковці: декан історичного факультету, д.і.н., проф. Іван Патриляк, заступник директора Інституту історії України НАН України, голова Національної спілки краєзнавців України, д.і.н., член-кореспондент НАН України проф. Олександр Реєнт, завідувач кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка д.і.н., член-кореспондент НАПН проф. В. Капелюшний, доктор наук, декан історичного факультету Софійського університету «Св. Климент Охридський» доц. Міра Маркова, завідувач кафедри етнології історичного факультету цього ж університету доктор наук, доц. Ілія Ілієв та ін.

У роботі конференції взяли участь 102 співробітники наукових, музейних, освітніх та громадських установ, зокрема, члени Національної спілки краєзнавців України, які презентували 92 теми з різних аспектів історії, теорії та практики туристично-екскурсійної діяльності. Активну участь у конференції взяли студенти та

аспіранти закладів вищої освіти України, оголосивши 21 наукову доповідь.

Конференція розпочалася з виступу на пленарному засіданні д.і.н., проф. Микола Томенка, який наголосив на необхідності поглиблення співпраці з ЮНЕСКО стосовно розширення переліку пам'яток історії та культури. Від України у Списку світової спадщини лише 17 об'єктів, і цей перелік має бути розширений за рахунок таких об'єктів, як Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила», «Історичний центр міста Чернігів IX–XIII століття», «Історичний центр і порт м. Одеса», змішаних об'єктів культурної, природної, індустріальної спадщини: «Шевченківський національний заповідник у Каневі», «Дендрологічний парк «Софіївка», Держпром (Будинок Державної промисловості) у м. Харків та ін. Науковець слушно зауважив про необхідність підготовки документації для включення до Списку світової спадщини ЮНЕСКО унікального комплексу історико-архітектурних та культурних пам'яток XVII – початку XX століття на території київського Подолу, де вони збережені найповніше.

Робота конференції була організована у 7 наукових секціях. Традиційною для конференції є тематика «Концептуальні питання історичного туризмознавства». У доповіді д.і.н., проф. В. Капелюшного та к.ю.н. М. Чубатої проаналізовано висвітлення проблем історико-культурного туризму у новітніх працях істориків та юристів; к.і.н., доц. Н. Кузіна проаналізувала стратегію сталого розвитку регіону як основи функціонування туристичної галузі України; питання методики та практики туризмознавства розкриті у матеріалі д.і.н., проф. Л. Чекаленко. Про цікаву тему історичних та релігійно-міфологічних образів в історико-культурному туризмі розповіла к.і.н., доц. Н. Терес. Проблеми картографічного забезпечення екскурсійно-туристичної діяльності присвятив свій виступ методист Святошинського центру позашкільної роботи С. Вакулишин. Окремі концептуальні аспекти історичного туризмознавства ґрунтовно розкриті у доповідях д.і.н., проф. І. Автушенко, к.і.н., доц. О. Сморжевської, к.і.н., доц. Г. Черевичного та інших учасників конференції.

¹ Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід. Збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 лютого 2022 р.). / Редкол.: І. Патриляк (голова), М. Маркова, О. Реєнт, В. Капелюшний, І. Ілієв, О. Гончаров, М. Казьмирчук, Р. Конта, А. Коцур, В. Пилипенко, Н. Терес. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 462 с.

Декілька доповідей були виголошені на секції «Історія туризму та екскурсійної справи в Україні та світі». Викликав зацікавленість у слухачів аналіз Ю. Роїком діяльності Кабінету виучування Поділля у розвитку екскурсійної справи на Вінниччині; проведення к.і.н. Л. Чорною історичних паралелей щодо вражень туристів під час відвідування могили Т. Шевченка – в часи української революції та хрущовської «відлиги»; опис екскурсійної подорожі на човнах Тясминським каньйоном у публікації О. Мушти. Значення екскурсійної роботи для підготовки фахівців з етнології та краєзнавства на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка проаналізовано к.і.н., доц. О. Гончаровим та к.і.н., доц. В. Пилипенком.

Окрему тематику конференції представлено доповідями секції «Досвід зарубіжних країн з розвитку історико-культурного туризму». Д.і.н., проф. Т. Орлова на пленарному засіданні розкрила тему впливу новітніх факторів креативної економіки на туризм в Австралії, піднесення регіонального туризму, інтересу до історії місцевих спільнот, увагу до створення історичних реконструкцій.

У низці доповідей на конференції йшлося про досвід зарубіжних музеїв з розвитку туристичної справи. Зокрема, д.і.н., проф. Н. Яковенко проаналізувала мало досліджувану проблему колоніального простору музеїв Великої Британії в сучасному туризмі. Музеї, де містяться привласнені скарби інших культур, наочно презентують колоніальну практику Британської імперії, з наслідками якої в культурній сфері борються колишні колонії. В публікації розглянуто, зокрема, питання повернення культурних цінностей з музеїв Великої Британії до країн їхнього походження. Національний державний музей Аушвіц-Біркенау як туристичний об'єкт Польщі та пам'ятку зі Списку світової спадщини ЮНЕСКО дослідила к.і.н., ст. викладач В. Михтуненко. Процесу декомунізації в Угорщині через призму музеєфікації присвячена публікація здобувача першого рівня освіти М. Зимовця. Туристичний потенціал об'єктів колоніальної архітектури В'єтнаму розкрито в дослідженні здобувача другого рівня освіти М. Смолія.

Про новітній погляд на туристичну дипломатію, міжкультурну комунікацію в сучасних міжнародних відносинах йдеться в публікації к.і.н., доц. В. Циватого. Аналіз державного регу-

лювання туристичної політики Чехії здійснено к.і.н., доц. С. Мотрук, зокрема, такої спеціалізованої структури, як Національне туристичне управління CzechTourism. Результати втілення стратегічного плану піднесення туристичної галузі Албанії від 2013 року представлено в дослідженні к.і.н., доц. І. Малацай. Для України цікаві висновки авторки стосовно подібності завдань подолання радянського впливу в цій сфері.

Акцент на ролі пам'яткоохоронної політики та збереження історико-культурної спадщини для активізації туризму на прикладі мавританської спадщини Іспанії зроблено студенткою магістратури Я. Романів. Також учасники конференції ознайомилися з досвідом охорони пам'яток (доповідь Р. Босенка) та особливостями правового регулювання туризму в Норвегії (доповідь С. Лютого).

Етнографічні аспекти розвитку міжнародного туризму представлені у доповідях зарубіжних вчених. Зокрема, декан історичного факультету Софійського університету «Св. Климент Охридський» доктор, доц. Міра Маркова розкрила тему «Маскаради и фестивална култура в Българија», доктор, доц., завідувач кафедри етнології історичного факультету Софійського університету І. Ілієв виступив з доповіддю «Self-exoticism: a success story of Bulgarian tourism» («Самоекзотика: історія успіху болгарського туризму»), міжкультурні аспекти в діяльності історичних та етнографічних музеїв висвітлила дослідниця цього ж університету С. Вітанова. Про досвід розвитку етнографічного туризму в Республіці Білорусь розповіла к.і.н., доц. І. Олюніна, акцентувавши увагу на інтерпретації мистецтва трактування етнографічного ландшафту, на значенні агроєкосадиб та кластерних етнотуристичних дестинацій для популяризації цього виду туризму. У виступі на пленарному засіданні к.і.н., доц. Н. Громова проаналізувала етнографічні аспекти гірського пішохідного туризму в Карпатах на основі власних спостережень під час гірських походів, опитування туристів, аналізу постів і коментарів у «гірських групах» у Фейсбуці.

В рамках секції «Етнотуризм: український та зарубіжний досвід» ця тема була розкрита на прикладі діяльності видатних постатей: народознавчих досліджень Б. Грінченка (к.і.н., ст. викл. Н. Родінова) та етнографічної спадщини Аг. Кримського (к.і.н. О. Лагунова). Етнографічний потенціал Середньої Наддніп-

рянщини та перспективи його використання в туризмі дослідила І. Симоненко.

Традиційно центрами історико-культурного туризму є міста, де сконцентрована значна частина загальнонаціональної спадщини, матеріальні та духовні скарби нації, де генеруються та впроваджуються нові види туристичної діяльності. Різноманітні аспекти цієї теми порушувались у доповідях на пленарному засіданні та під час роботи секції «Історико-культурний туризм як чинник сталого розвитку регіонів України». Питання розвитку індустріального, урбаністичного туризму розглянуто в публікації к.і.н., доц. О. Бобіни, присвяченій «туристичним магнітам» Миколаєва і Миколаївщини, які представлені як спорудами промислової архітектури ХІХ ст., водяними млинами на р. Південний Буг, так і гідротехнічними об'єктами 1920-х років. Екскурсійними «магнітами» Миколаївщини, безумовно, є Південноукраїнська АЕС та Миколаївський портовий елеватор – третій у світі за ємністю на момент будівництва (1930 р.).

Аналіз унікального історико-культурного потенціалу м. Кам'янець-Подільський д. геогр. н., проф. І. Смирнов представив кризь призму історичних етапів розвитку міста, етнічної характеристики мешканців, героїчних подій його історії.

Аналізуючи екскурсійно-туристичну привабливість Харкова к.і.н., доц. Н. Аксьонова зазначила, що, незважаючи на різноманітність історико-культурних пам'яток від найдавніших часів до сучасності, найбільш популярними для гостей та екскурсантів залишаються об'єкти садово-паркового мистецтва: зоопарк, Парк культури імені Горького, «Дзеркальний струмінь», парк Фельдмана. Доволі популярними є квест-екскурсії для дітей «Легенди старого міста».

Розвиток різних форм туризму у м. Горішні Плавні досліджено К. Ткаченко. Популяризації промислового туризму в місті сприяло відкриття у 1990 р. музею ПрАТ «Полтавський гірничого-збагачувальний комбінат» та міського державного музею, основою експозиції якого стала колекція київського археолога Ю. Шилова. Популяристістю серед екскурсантів користується відвідування території гірничо-збагачувальних комбінатів, потенційно привабливими є місця гранітних кар'єрів та трикотажні підприємства міста.

У доповідях учасників конференції були висвітлені досягнення у популяризації авіацій-

ної галузі на прикладі діяльності Музейного комплексу історії авіації Льотної академії Національного авіаційного університету (к.і.н. І. Романько); показані здобутки в реалізації потенціалу історико-культурних об'єктів залізниць України та розвитку «залізничного туризму» (к.і.н. О. Фесовець).

Секція «Роль туристичного краєзнавства у вивченні та популяризації історико-культурної спадщини України» представлена доповідями д.і.н., проф. С. Бабушко і к.і.н., доц. С. Поповича про методику підготовки екскурсій на основі історико-культурної спадщини; про роль бібліотек у популяризації культурної спадщини (Л. Снігирьова); історію міст і районів, увічнених козацькою військовою славою: Чигирин (В. Беденко), Богуславщина (О. Погрібняк), Миргородщина (Д. Процко).

Виступи науковців на секційному засіданні «Історико-культурна, релігійна спадщина Києва та її використання в туристично-екскурсійній діяльності» різноманітно висвітлили нові напрямки використання киевознавчої тематики в туризмі. Паломництво до київських православних жіночих монастирів охарактеризовано в доповіді д.і.н., проф. В. Мордвінцева та студентки магістратури І. Ірчак. На основі аналізу 36 звітів від 27 єпархій д.і.н., доц. А. Кізловою досліджене питання організації екскурсій для учнів та студентів до пам'ятника Володимиру Хрестителю у Києві на початку ХХ століття. Нові потенційні туристично-привабливі місця освітнього та туристичного значення, а саме: жіночі навчальні заклади ХІХ століття для дівчат з бідних станів суспільства (Київське училище для бідних дівчат, засноване графінею Є. Левашовою, Фундуклеївська гімназія, Київсько-Подільська жіноча гімназія) представлені у доповіді К. Зуденкової. Значенню живопису як засобу візуалізації історичного Києва присвячена розвідка М. Криштопи. Тема зооморфного декору на прикладі споруди Національного художнього музею України висвітлена к.і.н., доц. О. Петасюк. Учасники конференції також обговорили цікаву доповідь А. Певневої про історичні цвинтарі Києва як об'єкти меморіального туризму.

Проведення наступної Третьої міжнародної науково-практичної конференції «Історико-культурний туризм: український та зарубіжний досвід» заплановано на весну 2024 року.